

Zavádění nových účinných látek zaostává

Zásadním článkem v ochraně rostlin, která ovlivňuje kvalitu a bezpečnost potravin, jsou zemědělci. Ti si ale stále víc stěžují, že nemají za přípravky se zakázanou účinnou látkou adekvátní náhradu, což v následujícím rozhovoru potvrzuje Ing. Miluše Dvoržáková z České asociace ochrany rostlin. Věnuje se ale i dalším oblastem, například ekologickým ochranným přípravkům, obchodu s padělanými a nelegálními ochrannými prostředky či souběžnému obchodu.

Ing. Miluše Dvoržáková, Česká asociace ochrany rostlin.

Foto CCPA

• **Ochrana rostlin pomocí přípravků na ochranu rostlin (POR) a pomocných prostředků na ochranu rostlin je důležitá, o tom zemědělci nepochybují. Převážně o ní pochybují ekologičtí zastánci zemědělské produkce, ochránci životního prostředí, vodohospodáři a část veřejnosti. Jak asociace, která sdružuje výrobce a dovozce přípravků na ochranu rostlin, přesvědčuje odpůrce o nutnosti jejich používání?**

Členové asociace jsou renomovanými celosvětovými výrobci nejen konvenčních, ale i ekologických přípravků a pomocných prostředků na ochranu rostlin. Všechny přípravky musí před uvedením na trh projít řádným registračním řízením v Evropské unii, které je považováno za nejpřísnější na světě. Pokud jsou používány v souladu s platnou etiketou, je zajištěna jejich maximální možná bezpečnost pro lidi, zvířata i životní prostředí. Asociace se dlouhodobě věnuje programu zaměřenému na ochranu vod prostřednictvím správné aplikační praxe a zaměřuje se také na školení správného používání osobních ochranných prostředků v zemědělství. Je členem pracovní skupiny k Národnímu akčnímu plánu k bezpečnému používání pesticidů.

V oblasti komunikace s veřejností je situace složitější a často dochází k nepochopení z nedorozumění, neboť běžný spotřebitel si neuvědomuje, že použití přípravků

na ochranu rostlin (někdy v rozporu s národní legislativou nesprávně laicky a novinářsky nazývaných pesticidy) je jen jedním z nástrojů ochrany rostlin, ale že ochrana rostlin má zásadní vliv na kvalitu a bezpečnost potravin.

K tomu si přičtete fakt, že v zemědělství pracuje jen kolem 1 % obyvatelstva a spotřebitel se tedy s reálným zemědělcem prakticky nepotká. Jedinou cestou z tohoto bludného kruhu je, aby jedni byli ochotni vysvětlovat a druhí ochotni naslouchat.

• **Jaké cesty si k tomu zvolila asociace?**

Komunikace s veřejností je jednou z našich priorit a ve spolupráci s několika zemědělci jsme připravili projekt Podívej se do pole, jehož cílem je ukázat široké veřejnosti, jak funguje ochrana rostlin a jak se projeví na kvalitě plodin, pokud nebude provedena správně.

V rámci Mezinárodního roku zdraví rostlin 2020 jsme se společně s dalšími účastníky přípravy výstavy Lékaři rostlin v Národním zemědělském muzeu, připravili příručku FAO Zdravé rostliny – zdravá planeta pro děti a již několik let podporujeme soutěž Rostlinolékaři do škol pro studenty středních odborných škol a gymnázií. Všechny tyto aktivity podporujeme také komunikací na www.ccpa.cz a www.facebook.com/ccpa.cz.

• **V posledních letech Evropská unie zakazuje používat některé účinné látky. Zemědělci**

poukazují na to, že nemají za přípravky se zakázanou účinnou látkou adekvátní náhradu, snižují se jim výnosy kvůli chorobám či škůdcům...

Pravdou je, že systém EU na jedné straně přichází s mnoha restrikcemi a na straně druhé podporuje zavádění inovací a nových technologií do zemědělství (nové techniky šlechtění, precizní zemědělství).

Vzhledem k tomu, že přípravky získávají povolení k použití na dobu určitou a neustále se zvyšují požadavky na jejich bezpečnost, dochází ročně při procesu obnovy povolení k zákazu asi 10 až 20 konvenčních, vysoce účinných látek. Vzhledem k tomu, že se ročně povoluje pouze jedna až tři nové konvenční účinné látky, výrazně klesá počet přípravků bez adekvátní náhrady.

• **Co způsobuje úbytek přípravků?**

Je třeba zdůraznit i multiplikační efekt zákazu jen jedné účinné látky v EU. Pokud je tato látka obsažena pouze v jednom jednosložkovém přípravku, platí pravidlo 1 = 1, to znamená zákaz jedné účinné látky omezí jeden přípravek. Pokud je ovšem jedna účinná látka obsažena v přípravcích například dvosložkových nebo tříložkových, tak jejím zákazem končí všechny takové přípravky, nastupuje řetězový efekt typu 1 = 2 až 50 (jedna účinná látka = ukončení povolení 2 až 50 přípravků dříve v EU dostupných pro rostlinolékaře).

Úbytek účinných látek bývá statisticky »maskován« nově povolenými látkami, jako je mléko, ocet a další, takže to opticky vypadá,

že účinné látky jakoby neubývají. Zúžení spektra účinných látek zprvu výrazněji zasahuje do uplatňování antirezistentní strategie jako povinné součásti integrované ochrany rostlin, která v některých menšinových plodinách již není takřka možná, posléze v druhém kroku postupně může již přicházet neřešitelnost přímé ochrany plodiny proti škodlivému činiteli.

Lapidárně řečeno: nastavené »tempo« zákazového úbytku účinných látek v EU výrazně překonává inovační potenciál vědy směřující k vzniku, vývoji a zavedení nových účinných látek do zemědělství v EU. Úbytek účinných látek také nahrává obchodu s nelegálními pesticidy.

V posledních letech se povolování POR stává také otázkou politikou, což do značné míry znevažuje systém hodnocení a povolování POR v EU, který je založen na vědeckém hodnocení rizik a zajišťuje maximální možnou míru bezpečnosti pro lidi i životní prostředí.

• **Můžete uvést nějaký příklad?**

Příkladem mohou být neonicotinoidy, které byly používány ve stopových množstvích jako mořidlo osiv. Zákazem těchto látek se tak zemědělci dostávají do situace, kdy jednotlivé země buď zažádají o udělení výjimky na omezenou dobu 120 dnů, nebo

zemědělci musí použít kombinaci několika přípravků, což znamená mnohem vyšší spotřebu POR a nutnost několikanásobné aplikace na poli, tedy rozhodně nic co by přispívalo k ekologizaci zemědělství.

• **Nezpůsobují zákazy EU odklon od chemických ochranných přípravků k náhradě za ekologické ochranné přípravky? Je možné si s nimi v rostlinné výrobě vystačit?**

Ochrana rostlin je komplexní záležitost a záleží na konkrétní situaci (například výskyt choroby, práh škodlivosti napadení škůdcem), která určuje, jaký z nástrojů je třeba použít. Vývoj biopesticidů prochází v posledních letech velkým rozvojem a naši členové patří mezi jejich největší dodavatele na světové trhy.

V některých případech existují bio-přípravky, legislativně přesněji: přípravky povolené pro ekologické zemědělství, které mohou být pro některé rostlinolékařské situace v zemědělství a v určitých plodinách řešením, v jiných a převažujících případech je vhodnější použít přípravek konvenční.

Přípravky pro ekologické zemědělství se obecně vyznačují sofistikovanější aplikační náročností, která se prolíná s komplexnější a hlubší znalostí problematiky pěstování jednotlivých plodin, bionomií škodlivých činitelů a s tím souvisejícím přizpůsobením celé plodiny

nové agrotechniky včetně odlišné ekonomiky.

Přípravky pro ekologické zemědělství jsou častěji dostupné v oblastech ochrany plodin proti škůdcům a houbovým chorobám, velmi sporadická až nulová je jejich dostupnost pro selektivní ochranu plodin proti plevelům.

Případ od případu může jejich použití znamenat i přelomová řešení, jindy může rovněž i vychýlit přirozenou rovnováhu mezi výskyty dosavadních škodlivých organismů, kdy potlačení jednoho může znamenat nárůst jiného či jiných. Pokud se vezmou v úvahu holistická hlediska typu uhlíkové stopy, utužení půdy, rozklad na

spoustu toxikologicky velmi různorodé relevantních metabolitů, většinou až čas ukáže přednost, ale i nedostatky jednotlivých řešení.

• **Snáží se výrobci a dovozci reagovat proti zákazům některých účinných látek vývojem nových přípravků na jiném základě či dovážet jiné přípravky? Pokud ano, můžete uvést nějaké konkrétní příklady z praxe?**

Vývoj nového přípravku, přesněji nové účinné látky pro rostliny, je velmi podobný vývoji léčebné účinné látky pro člověka nebo domácí či užitková zvířata a trvá asi 10 až 12 let. V tomto ohledu jsou

rostlinolékařství, humánní a veterinární medicína velmi blízké. To znamená, že vývoj se v této oblasti nemůže odvíjet od současné situace, politického klimatu a aktuálních hodnotících pravidel, ale vědecké týmy musí pracovat s předstihem 10 až 15 let.

• **Kolik procent a v jakém objemu z celosvětového obchodu tvoří obchod s padělanými a nelegálními ochrannými prostředky? Kolik zaujímá prodej nelegálních a falšovaných pesticidů v EU-28 z jejich celkového prodeje? Kolik činí procent z prodeje falzifikáty dovážené do České republiky a v jaké hodnotě? Na jakém místě stojí ČR ve výskytu nelegálních přípravků na trhu EU?**

Obchod s nelegálními pesticidy, jehož objem každoročně roste, představuje vážné bezpečnostní riziko pro stabilitu světového potravinového systému, jehož funkcí je zajištění dostatku kvalitních, dostupných a bezpečných potravin. V některých regionech Afriky a Asie představuje až 25 až 30 % trhu.

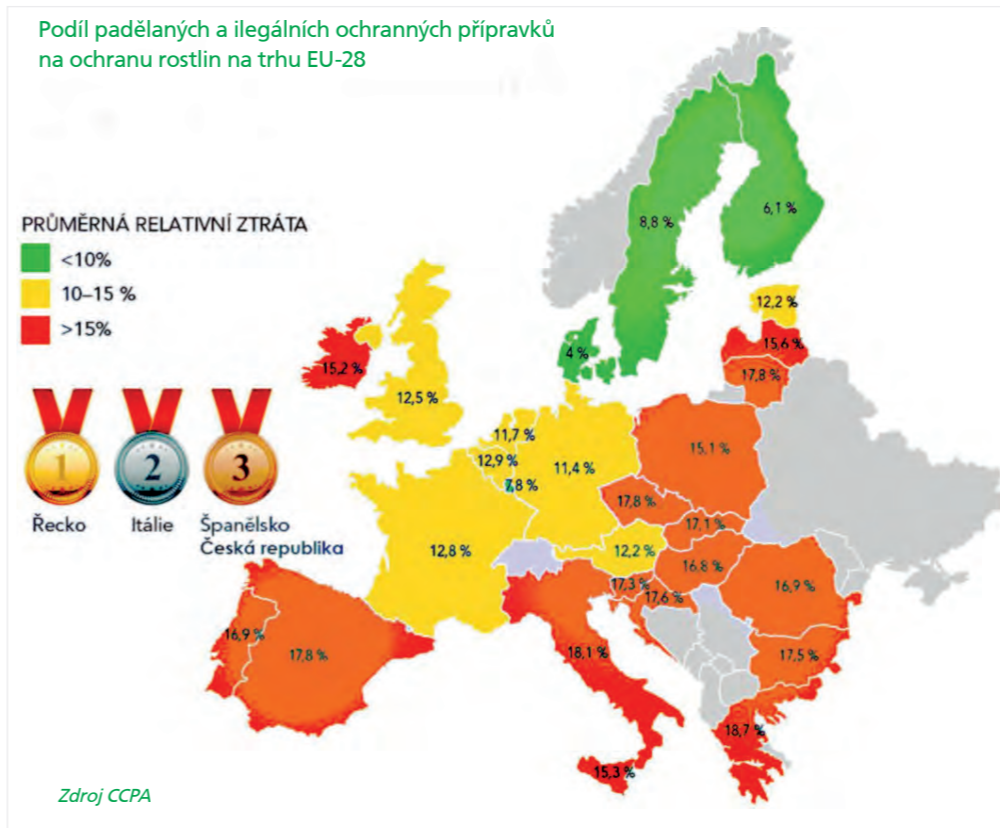
Může se zdát, že se nás problémy v tak vzdálených regionech netýkají, ale s postupující globalizací jsou dovozy potravin z těchto zemí každodenní skutečností. Podle údajů EUIPO z roku 2017 představují nelegální pesticidy 13,8 % z celkového trhu EU, jejich výskyt na trhu ČR je odhadován na 17,8 %, což představuje obrát téměř 930 milionů korun a staví nás na třetí nejhorší místo v unii.

Nelegální POR představují bezpečnostní riziko nejen pro spotřebitele a životní prostředí, ale také pro pracovníky v zemědělství, kteří

Podívej se do pole, pokusné poličko s cukrovkou. Foto CCPA

Drony se využívají k cílené aplikaci ochrany rostlin.

Foto Pixabay

Projekt Podívej se do pole má přiblížit široké veřejnosti realitu zemědělské praxe a vysvětlit důvody a přínosy použití přípravků na ochranu rostlin.

Zdroj CCPA

jsou účinkům těchto látek opakovaně vystavováni.

• Jak se nelegální pesticidy dostávají na trh EU a jak je mohou zemědělci rozeznat?

I když je systém regulující pesticidy v EU považován za jeden z nejprísnejších na světě, sám o sobě nedokáže výskytu nelegálních POR zamezit, neboť tento obchod je v rukou dobře organizovaného mezinárodního zločinu.

Nelegální pesticidy vstupují na trh EU nejčastěji prostřednictvím námořních přístavů, kde je šance na jejich záchyt celními orgány největší. Jakmile jsou ale uvedeny na jednotný evropský trh, je jejich dohledatelnost velice složitá. V loňském roce zachytil Europol v rámci operací Silver Axe, jíž se účastnilo 32 zemí, 1346 tun nelegálních pesticidů.

Zásadním článkem, který ovlivňuje kvalitu a bezpečnost rostlinné produkce, je zemědělec, a je tedy na něm, jaký typ přípravku k ošetření pěstovaných plodin použije. Věc ovšem není tak jednoduchá, neboť prostým pohledem je téměř nemožné rozdíly mezi originálem a jeho napodobeninou odhalit, to lze pouze laboratorním rozbořením. Ve většině případů obsahuje nelegální přípravek účinnou látku,

kteřá »funguje« jako v originálním přípravku a zemědělec vizuální kontrolou porostu nezjistí, že použil napodobeninu. Na druhou stranu jsem přesvědčena, že většina zemědělců si je vědoma toho, že nekupují originál.

Pokud se zemědělec chce vyhnout použití nelegálních přípravků, je důležité nakupovat od renomovaných registrovaných distributorů, kteří řádně vystaví všechny potřebné doklady a vyhne se lukrativním nabídkám za cenu o 30 až 40 % nižší, než je originál.

Pokud má zemědělec o původu zboží pochybnosti, měl by se obrátit na výrobce originálního přípravku nebo na Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ), který je v ČR kompetentním orgánem pro uvádění POR na trh.

• Způsob, jak se na trhu EU nelegální přípravky ve většině případů legalizují, je takzvaný souběžný obchod. Co si pod tímto pojmem představíte?

Institut souběžného obchodu vznikl se vznikem Schengenského prostoru a umožňuje všem subjektům nakupovat libovolný POR v jakékoli zemi a prodávat ho v jiné zemi tohoto prostoru, po-

kud je zde řádně registrován, a to nikoli pod jménem, s nímž byl v zemi nákupu zakoupen a ani pod jménem, s nímž ho má zaregistrován původní výrobce v zemi prodeje, ale pod vlastním jménem provozovatele souběžného obchodu.

V praxi tak při zdánlivém splnění všech legislativních podmínek může vytvořit »krytí« pro naprosto nekontrolovatelný pohyb souběžných přípravků, kdy je prakticky neodhalitelné, kdy, kde a kým byl nějaký souběžný přípravek nahrazen něčím jiným, než je deklarovaný originál.

Evropská komise označila souběžný obchod jako hlavní způsob, jak se na trh EU nelegální přípravky dostávají, na druhou stranu je třeba si uvědomit, že jde o naprosto legální způsob obchodování s přípravky, který je zakotven v nařízení č. 1107/2009, o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh, a proto není důvod se přípravkům ze souběžného obchodu od renomovaných distributorů vyhýbat.

Zemědělec, který nákupem nelegálních přípravků podporuje kriminální činnost, plně nese důsledky svého jednání, což se může promítnout i do ztráty dotační podpory nebo sankcemi za nakládání s nelegálními přípravky vyplývající z porušení zákona o rostlinolékařské péči.

• Moderní zemědělství musí vyrobit stále více potravin na zmenšující se výměře orné půdy. Má současné zemědělství dost možností, jak produkovat zdravé, tedy bezpečné potraviny, a přitom zabezpečit dostatek potravin?

Současnou největší výzvou evropského zemědělství je zavedení strategií Z farmy na vidličku

a Biodiverzita 2030, které navrhuje snížení používání pesticidů o 50 %, navýšení ploch ekologického zemědělství na 25 % a vynětí 10 % půdy ze zemědělského využití. Tyto strategie budou mít zásadní vliv na budoucnost evropského zemědělství s odpovídajícími důsledky na jeho strukturu a produktivitu.

Domníváme se, že cíl snížit používání pesticidů do roku 2030 o 50 % je nereálný a sám o sobě nedosáhne požadovaného cíle udržitelnější výroby potravin v EU. Celá problematika zdaleka není o procentech, ale spíše o celkovém nastavení zemědělské koncepce v EU, včetně nastolení otázek potravinové soběstačnosti a bezpečnosti, podpory/nepodpory národně-místně produkovaných potravin a současné nastavení subvenční politiky EU v rámci společné zemědělské politiky.

Je nezbytné, aby v případě zájmu některého z přípravek řešeni měl zemědělec stále k dispozici dostatek dalších nástrojů, které mu umožní udržitelné pěstování plodin jak z hlediska dopadu na životní prostředí, tak z hlediska ekonomického.

Změna klimatu vede k výskytu nových škůdců a invazivních druhů, pro jejichž úspěšnou kontrolu je potřeba nových inovativních nástrojů. Považujeme za důležité, aby evropské právní předpisy umožňovaly rychlé zapojení inovací tak, aby byla zachována konkurenceschopnost evropského zemědělství.

Je nezbytné, aby veškeré cíle byly stanoveny realisticky, na základě vědeckého posouzení dopadů. Takovou studii EK dosud nepředložila.

Eva KOŘÍNKOVÁ SEIFERTOVÁ, spolupracovnice redakce

Kreslený komiks: Paradoxy dnešní doby. Zdroj CCPA

